De Levende Natuur 23 (12):409-412 (1919)

ENKELE AANGEVOERDE COMPOSITEN.

VI.

GUIZOTIA ABYSSINICA (L.) COSS.

DEZE mooie en interressante composiet is het eerst in ons land waargenomen door Dr. J. Brand te Doesburg. Als opslag uit kippenvoer vond hij haar in 1915 in den tuin van zijn buurman en sedert ieder jaar in zijn eigen tuin. De tweede vindplaats hier te lande is Sittard, waar Dr. A. de Wever van Nuth haar in 1917 bij een graanmagazijn aantrof. Zij behoort alweer, evenals Thelesperma gracile, de tweede plant, die ik dezen keer wil behandelen, tot de afdeeling der Helianthaea. De volgende kenmerken zijn voldoende om volgens Engler Prantl. Pflanzenfamiliën tot den geslachtsnaam Guizotia te komen: Hoofdjes gesteeld (of zelden meerdere bijeen zittend) Pappus ontbrekend [of een smalle ring, of uit naalden bestaand, die van boven, althans bij de schijfbloemen geen naar beneden gerichte weerhaken dragen. (Zelden komen bij enkele schijfbloemen aanduidingen van zulke weerhaken voor).]

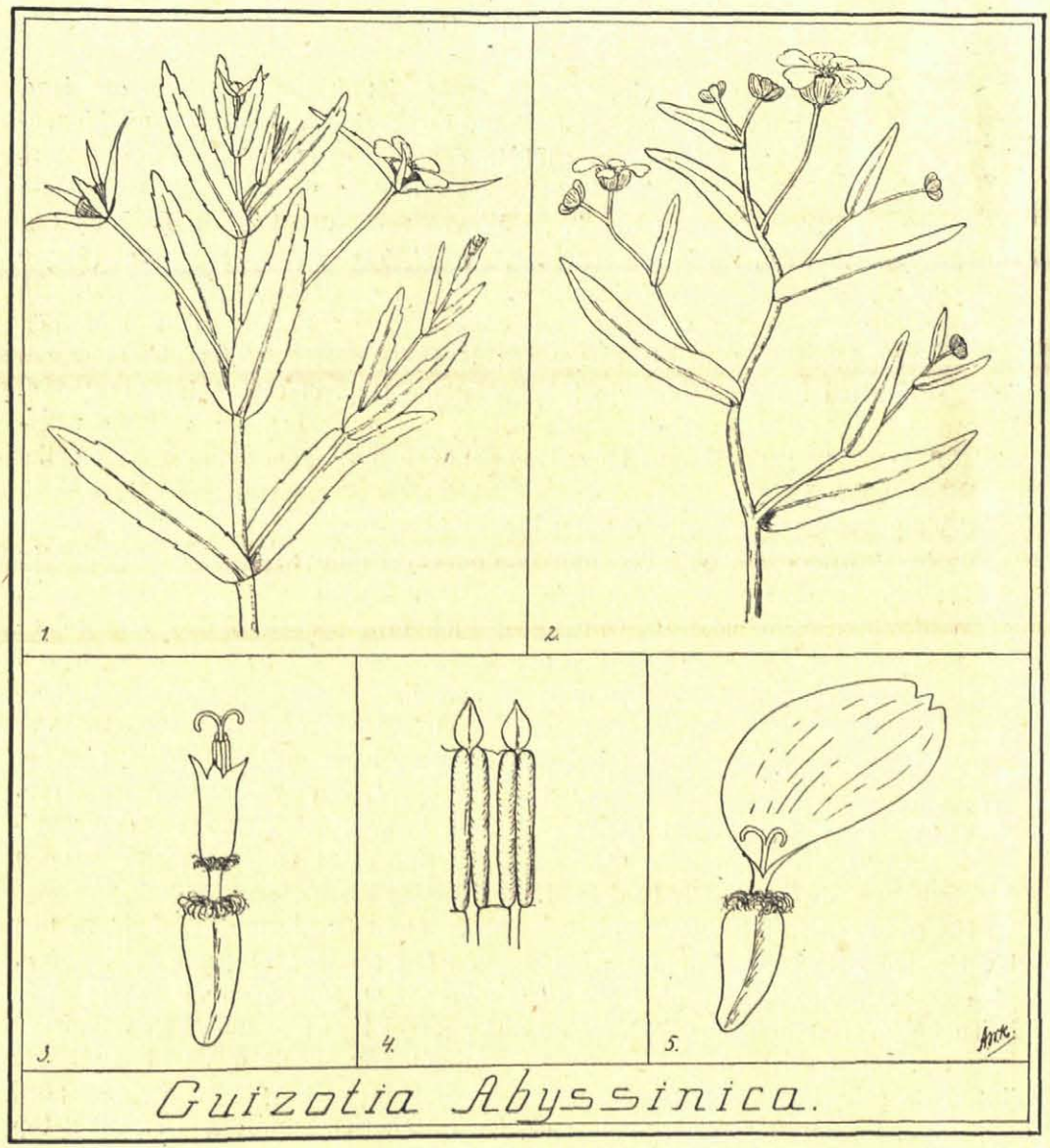
Bloemkroon aan den voet dicht gekroesd behaard.

De beschrijving van *Guizotia* luidt dan ongeveer aldus: Hoofdjes middelmatig groot, alleenstaand aan den top van den stengel of gesteeld in de bladoksels, met vrouwelijke straalbloemen. Omwindsel klokvormig, de buitenste omwindselbladen kruidachtig, soms bijna als gewone stengelbladen; de binnenste lijken meer op de strooschubben. Bloemkroon aan den voet gekroesd behaard, de onderste haren zijn naar beneden gebogen en bedekken daardoor den top van de vrucht. De schijfbloemen, die buisvormig en tweegeslachtig zijn, dragen bovendien daar, waar de kroonbuis in den zoom overgaat, een tweeden ring van haren. Vruchten van de vrouwelijke lintvormige randbloemen driekantig, die der schijfbloemen vierkantig. Pappus ontbrekend. Eenjarige plant met tegenoverstaanden of naar boven afwisselenden bladstand.

Uit deze beschrijving blijkt al wel, dat de plant in algemeenen habitus nog al varieeren kan. Ik geef hierbij schetsjes van het eerste exemplaar te Doesburg, dat een sterk bladachtig ontwikkeld omwindsel en tot boven toe overstaande bladen heeft, en van het exemplaar van Sittard, met kort omwindsel en verspreide bladen. Maar nauwkeuriger beschouwing toont spoedig de overeenkomst. De bijzondere beharing van de bloemkroon vooral is zeer typeerend. Een goed herkenningsteeken is ook het eigenaardige ruitachtige aangroeisel aan den top van de meeldraden. De 1 tot 2 M. hooge plant, die beneden kaal, van boven min of meer ruw kleverig is, stamt, zooals de naam reeds aangeeft, uit Oost-Afrika, waar zij Ramtilla- of Gingellikruid genoemd wordt. Zij wordt daar, en ook in Oost- en West-Indië, gekweekt om de ongeveer $^1/_2$ c.M. lange vruchten,

De Levende Natuur 23 (12):409-412 (1919)

die in kleur van lichtbruin tot gitzwart varieeren. De „Ramtilla"-zaden, ook wel „Teel"-zaden genoemd, glanzen vettig en bevatten van 35 tot 40 % Ramtilla- of Nigerolie, die wel wat van Sesamolie heeft. Haar geur doet aan noten denken.

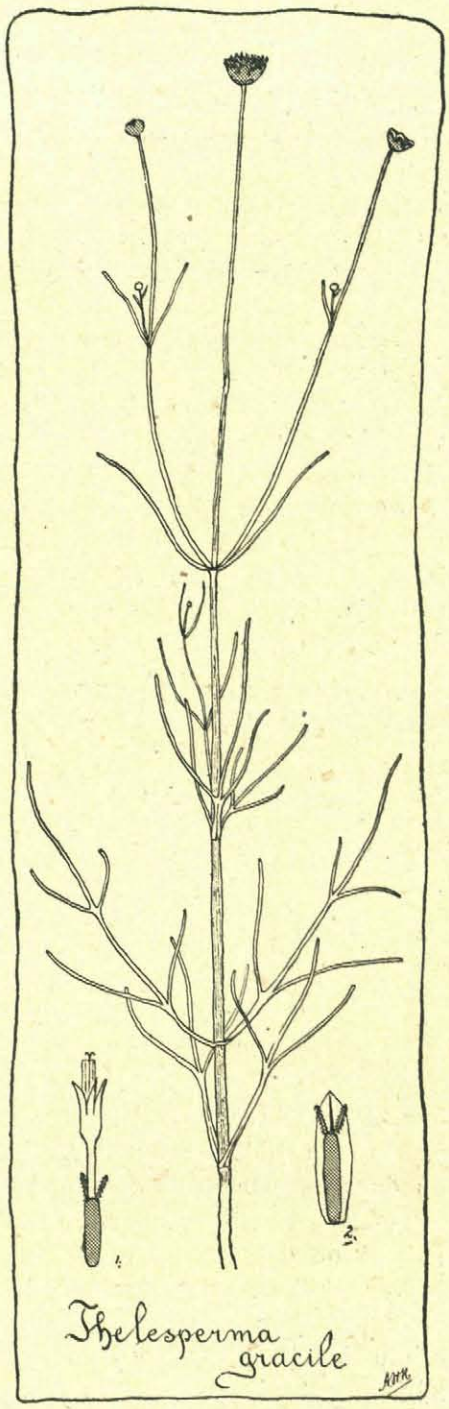

Zij heeft een zachten zoetigen smaak en wordt in Indië door de armere bevolking als voedsel gebruikt. De Europeesche industrie past ze toe als smeermiddel, als brandstof en voor de zeepfabrikage. De vaste bestanddeelen, die achterblijven

De Levende Natuur 23 (12):409-412 (1919)

als de olie er uit geperst is, worden even als lijnkoeken bewerkt. Onder den naam Nigerkoeken staan zij bekend als een voortreffelijk veevoeder. In Hegi's Illustrierte Flora von Mittel Europa worden de volgende Europeesche vindplaatsen vermeld, meestal ook evenals te Doesburg uit afval van vogelvoeder: Königsberg, Strassburg, Mannheim, Wurzburg (1912'—13), Nürnberg (1908), München (1905), Konstanz (1910), Basel, Solothurn (1906), en in en om Zürich, waar zij, volgens Dr. Thellung, niet zeldzaam is en ieder jaar weer te voorschijn komt, evenals dat ook te Doesburg het geval is.

De plant stelt zeer lage eischen aan den bodem; zij groeit zoowat op iederen grond, en dat zeer snel. Binnen 4 maanden nadat zij gezaaid is kan reeds rijp zaad geoogst worden. Het komt mij daarom voor, dat het met het oog op de olieopbrengst beter resultaat gehad zou hebben, als getracht was, ook in ons land op verloren hoekjes en ruwe terreintjes Guizotia te teelen, in plaats van zonnebloemen, die maar een zeer matige opbrengst hebben gegeven.

THELESPERMA GRACILE, (Torr & Gray.). A. Gray. is een voor ons land nieuwe composiet, die ik in Juli 1918 te Rotterdam ontdekte. Het geslacht Thelesperma is zeer nauw verwant met Bidens; het onderscheid ligt in de omwindselbladen, die bij Bidens geheel vrij van elkaar zijn, of hoogstens aan den voet wat vergroeid, terwijl bij Thelesperma de binnenste rij omwindselbladen ongeveer tot het midden vergroeid zijn. De vrucht, die ongeveer cirkelrond van doorsnede is, draagt een pappus, dat uit twee stevige, door weerhaken rugwaarts ruwe naalden bestaat.

Van de 7 soorten, die tot dit geslacht

De Levende Natuur 23 (12):409-412 (1919)

behooren, is alleen *Th. scabiosoides* Less. inheemsch in Zuid-Amerika (Uruguay tot Patagonië), terwijl de andere alle in Mexico en noordelijker tot Utah en Nebraska gevonden worden. Mijn Noord-Amerikaansche flora bracht mij tot *Th. gracile* (Torr.) Gray, daar de plant den indruk maakte van overblijvend te zijn. Inderdaad toont zij nu in December de neiging, om den winter te doorstaan, terwijl bijv. verschillende eenjarige Bidens-soorten, die nog niet eens goed in bloei gekomen waren, door de vorst in November reeds totaal vernield zijn. De bladen zijn gedeeld in smal lijnvormige slippen, de bovenste ongedeeld lijnvormig. De 4—6 buitenste omwindselblaadjes zijn zeer kort rondachtig, de veel grootere binnenste tot boven het midden vergroeid. Straalbloemen gewoonlijk ontbrekend (zoo ook bij mijn exemplaren), anders zeer kort.

Dr. Thellung merkte op, dat de Zuid-Amerikaansche *Th. scabiosoides* volgens A. Gray zeer veel op *Th. gracile* lijkt, zoodat dan eigenlijk de herkomst van de plant moet uitmaken, met welke soort we te maken hebben. Nu groeide mijn plant op een terrein bij een graanelevator samen met verschillende andere Noord-Amerikaansche adventieven, zoodat het wel het waarschijnlijkst geacht moet worden, dat onze Rotterdammer *Th. gracile* is. Het teekeningetje geeft een indruk van de plant en enkele details. Een opvallende of mooie plant, zooals Guizotia, is het niet, eer lijkt het mij een soort om over het hoofd te zien, daar de bruinachtige hoofdjes ook in bloeienden toestand bij oppervlakkige beschouwing een verlepten indruk maken.

Dordrecht. A. W. Kloos Jr. c. i.

DE WINTERKONING.

DE naam alleen van dit levendige dwergje brengt ons allerlei sprookjes voor den geest. Zulk een nietig bruin kaboutertje en dat nog wel een koning! En meer nog een koning in den wintertijd als alles slaapt en kwijnt in de natuur en het minste sprankje leven en warmte ons zoo verrast en bekoort. De naam is aardig gekozen en vol gedachten. Dit kleine levenslustige vogeltje is in ons land in alle streken en in alle tijden te vinden. In heggen en bosschen, langs slooten en dijken, op de heide en op de duinen, ja tot zelfs vlak bij het strand ontmoet men dat grappige wezentje met zijn puntig gezichtje, steile staartje en scherpe stem. Ieder keer, dat ik hem weer zoo langs een slootkant ontdek, moet ik naar hem blijven kijken. Het is echt kiekeboe-spelen, zooals hij zich telkens achter struikjes of in gaatjes verschuilt en dan een eind verder weer op eens te voorschijn komt, op een hoog stompje of takje gezeten, waar hij dan vol levenslust zijn hoogste liedje laat hooren. Men kan haast niet begrijpen, hoe zooveel